

en britisk besittelse. Britene brukte å ta med seg sine egne sportsgrener, og det er derfor ikke unaturlig at sportsgrener som tennis og criket er populære i de tidligere britiske kolonier.

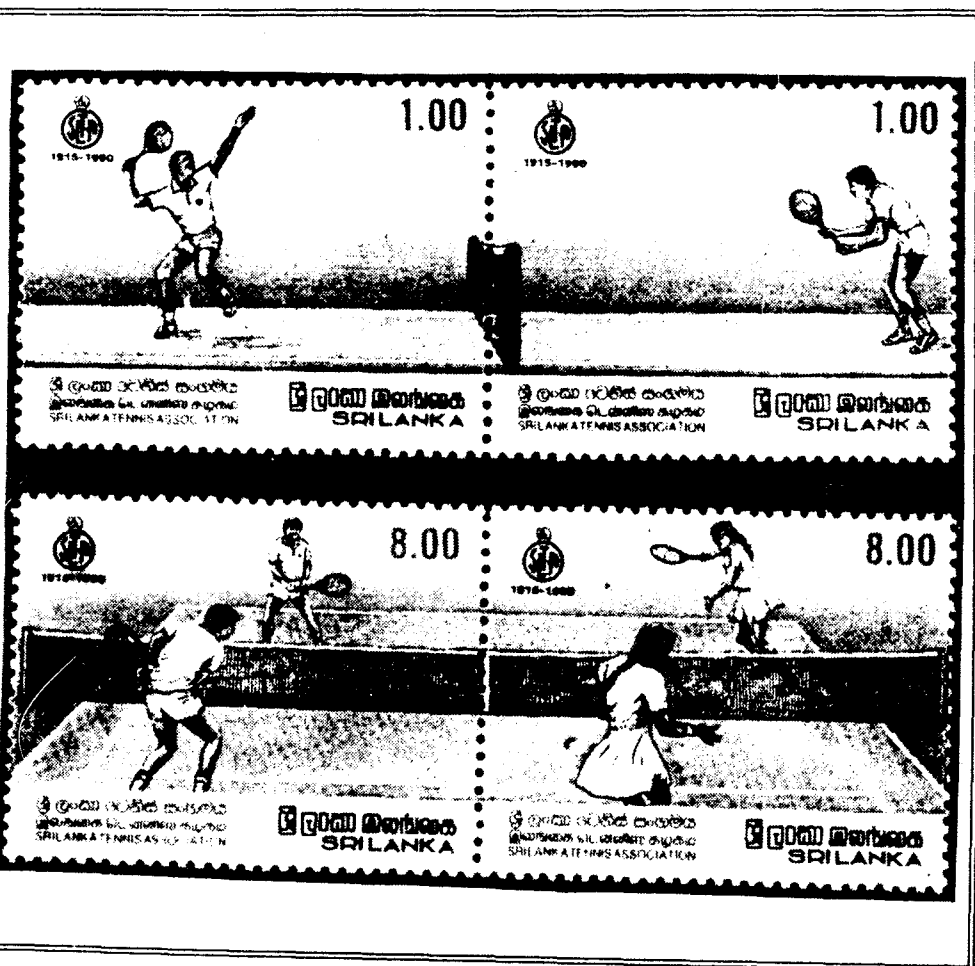
For ca. 10 kroner får motivsamleren av tennismerker her et fint tillegg til sin samling.

100734

Forts. fra s. 22

Etter 1962 har begge disse land utgitt en flod av frimerker, ca. 1000 hver, og det er omtrent hva Norge har utgitt gjennom hele sin frimerketid!

Motivutvalget fra Rwanda og Burundi er bredt. Enhver motivsamler må her kunne finne noe for sin samling.



NK 1094 og mer

## Polske soldater kjempet og falt

Av Bjørn Bratbak

I Frimerke Forum nr. 2/1990 kommenterer Birger Løvland de nye frimerkeutgivelser 2. kvartal 1990. Hans omtale av polakkene og av utformingen av NK 1094, er ikke korrekt og bør derfor korrigeres. Løvland uttaler at Narvik-seieren var den eneste Polen var med på under den annen verdenskrig. Dette inntrykket må ikke få feste seg!

Ingen nasjon av de allierte bekjempet nazistene med større standhaftighet fra krigens utbrudd i 1939 til freden i mai 1945, enn den polske. Polske soldater kjempet og falt for Europas frihet i Polen, Norge, Frankrike, Tyskland, Russland, Nord-Afrika, Italia, Belgia og Nederland.

Sentralt blant berømmelige seire der polakkene deltok, står erobringen av Monte Casino i 1944, landgangen i Normandie og gjenerobringen av Breda i Nederland. Etter gjenerobringen av Breda var de polske tapene for divisjonen som deltok i invasjonen på vestfronten, kommet opp i 4000 mann, mens divisjonen hadde tatt 13000 fanger. Ved invasjonen gjennom Italia mistet 2200 polske soldater livet, mens 8800 ble såret.

Polske piloter spilte en viktig rolle under luftslaget om Storbritannia i 1940 og 1941. Polske flymannskap deltok i bombetokt og andre flyoppdrag over hele Europa så lenge krigen varte.

Mens vår egen veltrenede og velutstyrte brigade i Skottland av politiske årsaker ikke fikk delta i frigjøringskampene på kontinentet, forblødde tusenvis av polske soldater for vår frihet. Polakkenes totale tap under krigen var 220 drepte pr. 1000 innbyggere, mens våre tap under krigen var 3 drepte pr. 1000 innbyggere. At Polens allierte etter

tyskernes kapitulasjon tillot at landet ble oppslukt av Stalins terrorvelde, er en skamlett som såvel våre allierte som vårt land i fremtiden må leve med.

Birger Løvlands bemerkning om at Knut Løkke-Sørensens frimerketegning i hovedsak er tegnet etter en speilvendt versjon av et polsk frimerke utgitt til minne om Narvik-seieren, er ikke presis og neppe riktig. Det polske frimerket ble utgitt i Storbritannia i 1943 av den polske eksilregjering. Merket tilhører en serie som hedrer de polske væpnede styrkers



Narvik-frimerke fra Polen 1943

innsats i kampen mot Hitler og hans drabanter (jfr. vår egen London-serie).

Merket med Narvik-motivet er utført etter en tegning basert på flere forskjellige fotografier tatt av den polske brigades egne soldater under kampene ved Ankenes i mai og juni 1940. Tegningen er utført av den polske løytnant A. Horowicz som også deltok ved Narvik. Tegningen er forøvrig distribuert i full størrelse som opptrykk.

Kampene ved Narvik er også motiv på flere andre frimerker. Frankrike ga i 1952 ut et 30F frimerke. Motivet er her minnestøtten på Orneset med Rombaksfjorden og Øyjord i bakgrunnen. I forgrunnen det norske og det franske flagget.

I 1990 ble det foruten på det norske Narvik-merket, også utgitt frimerker med motiv fra Narvik på Grenadines of St. Vincent og i Polen. Det finnes også flere spesialstempler fra markeringer av felttoget.

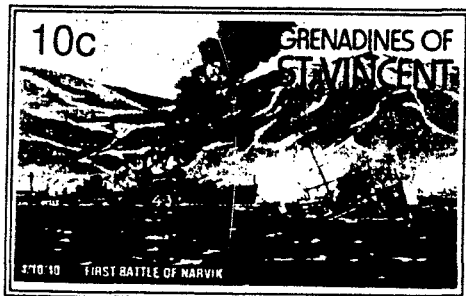
Merket fra St. Vincent er i stort format og viser den dramatiske situasjonen på havnen i Narvik 10. april 1940. Den tyske jageren "Wilhelm Heidkamp" er i brann, mens D/S "Saphir" av Stavanger er i ferd med å synke. Bildet er historisk sett ikke helt



Narvik-frimerke fra Polen 1990



Narvik-frimerke fra Frankrike 1952



Narvik-merke utgitt av Grenadines of St. Vincent 1990.



Løytnant A. Horowicz's tegning som danner grunnlag for det polske merket fra 1943.

korrekt. Fjellene i bakgrunnen er på frimerket nesten snøbare, mens det i april 1940 var usedvanlig mye snø i fjellene rundt Narvik.

Det var ved 0530-tiden om morgenen 10. april at en britisk flotilje med jageren HMS "Hardy" i spissen sto inn Ofotfjorden og slo til mot de tyske skipene på Narvik havn. Den første torpedo fra "Hardy" traff "Wilhelm Heidkamp" og forårsaket eksplosjon og brann ombord. Den tyske flotiljelederen ble drept allerede ved denne første eksplosjonen. Brannen spredte seg og den tyske jageren tok inn vann, veltet senere rundt og gikk ned.

D/S "Saphir" var med sine 4306 br.t. Stavangers nest største lasteskip. Det var bygget i Newcastle i 1905 og tilhørte Edvin Endresens rederi. Skipet ble truffet av torpedoer fra de britiske jagerne og sank. Ingen av mannskapet mistet livet.

Polens merke gjengir et portrett av general Zygmunt Bohusz-Szyszko og et militært operasjonskart fra Narvik-felttoget. General Bohusz-Szyszko var sjef for den polske Podhalejegerbrigaden som deltok ved Narvik. Senere under krigen var han en kort tid sjef for en polsk treningsavdeling i Skottland, inntil han i august 1941 ble sjef for den polske militærmisjonen i Moskva. Fra nyttårstider 1942 sluttet han seg til den polske hæren til general Anders som var under oppsetning i Russland. Her tjenestegjorde han som stabssjef, divisjonssjef og som nestkommanderende. Hæren ble etter at forholdet til Stalin tilspisset seg, ført ut av Russland høsten 1942 og reorganisert i Irak. Den fikk benevnelsen 2. Polske Korps og deltok blant annet sammen med britene i kampene i Nord-Afrika og ved

invasjonen i Italia.

Bohusz-Szyszko var en av de mange polakker som etter at krigen var slutt, måtte fortsette å leve i utlendighet. Han fant forholdene hjemme i Polen, som var overgitt til Stalins terror, ikke slik at han kunne vende tilbake. Han døde i 1982 i landflyktighet i Storbritannia. Der ble han og 120 000 andre av Polens soldater, som hadde kjempet på vår side, gitt anledning til å slå seg ned etter krigen. Det var Storbritannias gest til den nasjon som de i 1939 hadde lovet å stå



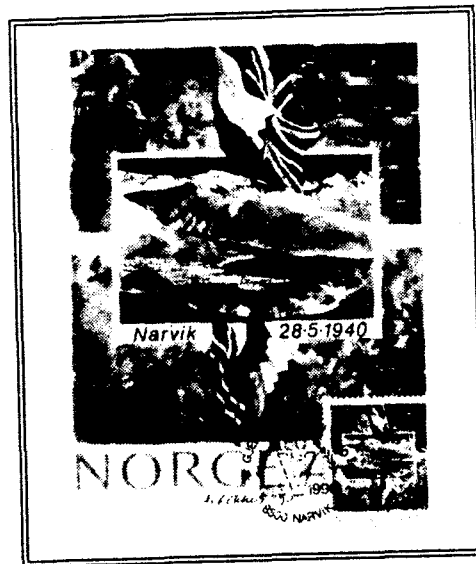
Polske soldater i franske uniformer ved Narvik. Tegning av Andreas Hauge.

sammen med til landet var befridd, men som de senere aksepterte ble oppslukt av Stalins diktatur.

Av kong Haakon VII ble general Bohusz-Szyszko i juli 1942 tildelt det norske Krigskorset med sverd, vårt lands fremste utmerkelse.

Det er interessant å merke seg at forholdene i Polen er blitt slik at også heltene fra Det frie Polen, de som aldri kunne vende tilbake til sitt fedreland, nå hedres på polske frimerker.

Mer informasjon om polakkenes innsats i Norge, og også noen filatelistiske godbiter, er å finne i det svært interessante, opplysende og meget serviceinnstilte Krigsminnemuséet i Narvik.



Postkort med NK 1094 og stempel 28.5.1940. Utgitt av Nordland Røde Kors Krigsminnemuseum, Narvik med tillatelse fra Postverket.

## Har du Heftekatalogen? (Norske frimerkehefter og automathefter, av Tore Haga. Utgitt av Frimerke-Ringen Posthorn)

Ikke det? Da bør du vite at det er utarbeidet et tilleggsark med rettelser og prisliste. Boken m/ tilleggsarket får du hos:  
Frimerke-Ringen Posthorn,  
Boks 516 Sentrum, 0105 OSLO 1.  
Postgiro 2 07 74 77, for kr. 30,-,  
pluss porto/eksp.gebyr kr. 10,-.

Har du boken? Da kan du bestille bare tilleggsarket samme sted mot å betale kr. 10,- over postgiro eller i frimerker.

### 3 GODE TILBUD

- Lillehammer-OL:  
Abonnement hele verden
  - Nyhetsabonnement:  
236 land og 86 motiver
  - Miniaturark:  
Tilbudsliste 2200 miniark
- Be om gratis abonnementsvilkår og tilbudslister.  
**FOLLO FRIMERKEHANDEL**  
**BOKS 111, 1415 OPPEGÅRD**  
**TELF:02-992084 ETTER KL.17**



Merket i anledning alfabetiseringsåret ble overtrykt med verdien 30+5 pfenning i D-

mark og er det eneste merket med landsnavnet DDR som fortsatt er gyldig.

områder i tidligere DDR fortsatt ha DDR foran postnummeret. Tyskerne blir

bedt om å sette bokstaven O for -øst (øst) foran postnummeret når de sender post til det som nå er de fem nye provinsene Mecklenburg-Vorpommern, Brandenburg, Sachsen-Anhalt, Sachsen og Thüringen. Innenlands eksisterer DDR heller ikke i postsammenheng lenger!

## BESØK "VÅR-MESSEN-OSLO'91"

og se utstillingen "BEMANNET ROMFERD GJENNOM 30 ÅR"

Sted: Samfunnshuset/Samfunnssalen, Arbeidersamfunnets plass 1, Oslo.

Tid: Lørdag/søndag 20.-21- april. Åpning: 20/4 kl. 11-17 / 21/4 kl. 12-17

Frimerke/Postkort/Mynthandlere fra Norge og Danmark

Brevhus m/motiv-datostempel: Romrakett

Barnas postkontor - Premiekonkurranse

Foreninger informerer - Kafeteria og mye morro!

Messeobjekter: Maksikort frank. /hvv NK 1111 og 1112 kr. 30.- pr. sett

Spesialkonvolutt frank. m/NK 1111+1112 kr. 20.- pr. stk.

Postbestill.: + kr. 5.- i tillegg porto/eksp.

Entre: Voksne kr. 10. Barn 10-16 kr. 5. Fam. rabatt: 2 voksne + barn kr. 20.

NB! Gratis utlodning på billetten - NORGE Nr. 1!

Arr.: Oslo Frimerke & Mynt-Messer, Boks 100, 1482 Nittedal.

Postgiro: 0824 0196957. Tlf.: 02/66 46 59 / 02/77 28 08

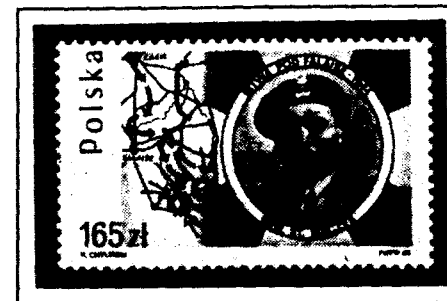
# POLSKE MERKER OG KRIGEN I NORGE

av Bjørn Bratbak

Polen har gitt ut flere frimerker med motiver som har tilknytning til krigen i vårt land. Merket fra 1943 med motiv fra den polske brigades kamper ved Narvik i mai og juni 1940, og merket fra 1990 med portrett av general Bohusz-Szyszko, ble omtalt i forrige nummer av Frimerke Forum.

Den polske Narvik-brigaden ble formelt oppløst den 21. august 1940, men mange av soldatene og offiserene gikk inn i enheter i 1. Polske Panserdivisjon, som ble trenet i Skottland, og som deltok i

invasjonen i Normandie i 1944. Dette har Polen minnet med et frimerke i 1989. Merket viser portrett av divisjonssjefen, general S. Maczek og et kart over innsatsområdet ved Falaise.



seg til tjeneste hos den britiske marine.

## Jageren ORP "Blyskawica"



Også på marinesiden har Polen gitt ut frimerker med motiver som har tilknytning til Norges krigshistorie. I 1968 ble det utgitt et merke med jageren ORP "Blyskawica" og i 1970 et med ubåten ORP "Orzel". Etter at Hitler og Stalin hadde angrepet og besatt Polen høsten 1939, klarte begge disse to fartøyene sammen med jagerne ORP "Grom", ORP "Burza" og ubåten ORP "Wilk" å komme seg over til Storbritannia og melde

Etter ankomst til Storbritannia fikk ORP "Blyskawica" og de andre polske jagerne allerede i oktober i 1939 et delikat oppdrag av den britiske marineminister. De skulle patruljere langs vestkysten av Den irske fristaten med ordre om å trenge inn i irsk territorialfarvann på søk etter tyske ubåter. Fra engelsk side mistenkte man de nøytrale for å forsyne og gi skjul til tyske ubåter i beskyttede fjorder og bukter langs den irske kysten. Britene tok her hensyn til den

amerikanske opinion og det forestående presidentvalg i USA. En britisk krenkelse av irsk nøytralitet kunne lett få de mange irskættede amerikanske velgere til å vende seg bort fra Roosevelt, og det var ikke i britenes interesse. I sitt politiske spill gamblet britene med at dersom det var polakkene som ble anklaget for å ha krenket irsk territorium, ville ikke dette ha samme effekt på de irskættede velgerne. Senere under den andre verdenskrigen skulle hensynet til amerikanske velgere mer enn en gang komme til å spille en rolle i de alliertes holdning til polakkene.

Etter at Norge kom med i krigen 9. april 1940, gikk det ikke lang tid før ORP "Blyskawica" og søsterskipet ORP "Grom" var å se langs norskekysten. 19. april forlot de den britiske flåten hovedbase ved Scapa Flow med kurs for Nord-Norge. 23. april var de to polske skipene på plass og deltok i de allierte operasjonene ved Narvik. Deres fremste oppgave var å beskytte tyskernes stillinger på land, særlig langs jernbanelinjen fra Narvik og mot svenskegrensen.

ORP "Blyskawica" hadde den 29. og 30. april oppdrag helt ned til Saltenfjorden og Bodø. 4. mai ble søsterskipet, ORP "Grom", senket utenfor Narvik av et tysk bombefly. På mindre enn to minutter gikk skipet ned, og 59 av besetningen mistet livet, mens 137 ble reddet. To døgn senere var det ORP "Blyskawica" som i mer enn 10 timer kjempet mot tyske fly. Ett av bombeflyene ble nedskutt, og det ble observert treff i flere andre. Også 8. og 10. mai var ORP "Blyskawica" i kamp ved Narvik, og nok et tysk fly, denne gang en Heinkel 111, ble nedskutt. De polske fartøyene ble deretter trukket tilbake fra Narvik og fikk ordre om å

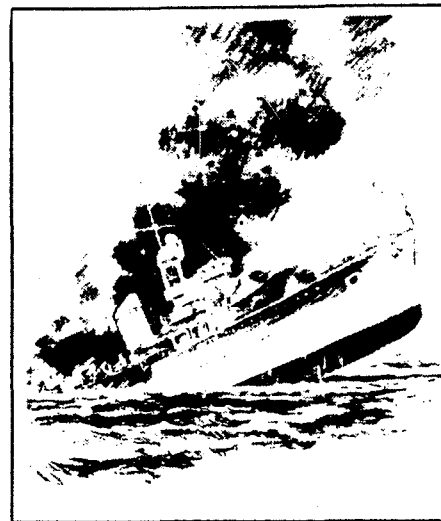
melde seg ved Scapa Flow.

Vinteren 1943 var ORP "Blyskawica" igjen å se langs Nord-Norges værharde kyst, nå på eskorteoppdrag for de mange og utsatte konvoier med krigsmateriell til Murmansk. I 1944 deltok ORP "Blyskawica" i jakten på det tyske slagskipet "Tirpitz", som hadde funnet seg et skjulested i Kåfjorden ved Alta, men som til sist ble senket av britiske fly like utenfor Tromsø. Ved avslutningen av den andre verdenskrig i 1945 var ORP "Blyskawica" det allierte skip som hadde kjempet lengst i krigen mot tyskerne.

Som et resultat av avtalen mellom stormaktene ble ORP "Blyskawica" og andre av det frie Polens marinefartøyer etter krigen overlatt til Kommunist-Polen. ORP "Blyskawica" er fortsatt i behold og tjener nå som museumsskip i havnebyen Gdynia. Fartøyet er åpent for besøkende, og i likhet med i Krigsmuseumset i Narvik, er det der tatt vare på mange gjenstander som minner om den polske innsats i kampen også for vår frihet. I Krigsmuseumset i Narvik finnes kompasshuset fra søsterskipet ORP "Grom". Det ble tatt opp fra bunnen av Rombaksfjorden i 1986, hvor ORP "Grom" fant sin våte grav 46 år tidligere.

### Ubåten ORP "Orzel"

Norge fikk sitt kraftigste forvarsel om at et angrep på landet kunne være nært forestående om formiddagen den 8. april. Da ble det kjent at det tyske troppetransportskipet "Rio de Janeiro" var senket utenfor Sørlandskysten og overlevende tyske soldater begynte å bli ført inn til Lillesand og Kristiansand. De



*Jageren ORP "Grom" synker ved Narvik 4. mai 1940. Tegning av Andreas Hauge.*

kunne fortelle at de hadde vært på vei til et sted i nærheten av Bergen for å hjelpe nordmennene mot engelskmennene.

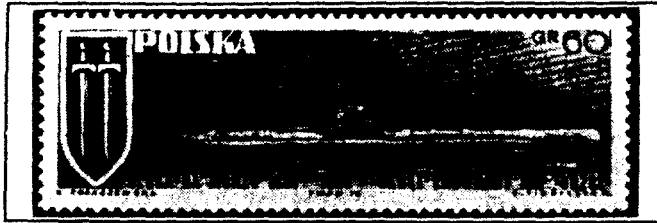
Ubåten som stod for senkingen av "Rio de Janeiro" var den polske ORP "Orzel". Orzel er det polske ord for ørn. ORP "Orzel" hadde på en eventyrlig måte klart å unnsnippe de tyske angrepsstyrker da Polen så overraskende ble overfalt den 1. september 1939. Ubåten hadde oppholdt seg i Østersjøen til 14. september. Da måtte den søke havn i det nøytrale Estland, etter som kapteinen ombord var blitt alvorlig syk og trengte sykehusbehandling. Stikk i strid med internasjonal rett ble ORP "Orzel" internert. Estlenderne beslagla noen av skipets våpen og karter, og vakter ble satt ombord.

Etter noen dager under arrest overmannet det polske mannskapet de estlandske vaktene. Med et kart som var tegnet etter hukommelsen, klarte nestkommanderende å føre ubåten ut av havnen i Tallinn.

Ubåten kom i oktober til Storbritannia, hvor nestkommanderende ble dekorert med såvel en høy britisk som en polsk orden. Marineministeren, Winston Churchill, uttalte at den unge polske marinen hadde utmerket seg og at flukten til ORP "Orzel" var en heldedåd.

For estlenderne skulle ORP "Orzel"s flukt komme til å få skjebnesvangre følger som landet fortsatt lider under. Sovjet benyttet episoden som påskudd for å sikre seg herredømmet over landet. Den 19. september ble Estlands minister i Moskva innkalt til Kreml. Her ble han meddelt at flukten til den polske ubåten var et eksempel på at Estland ikke maktet å håndheve sin egen nøytralitet, og at den sovjetiske marine derfor ville hjelpe dem. Samme kveld la enheter fra den sovjetiske flåten seg demonstrativt utenfor Estlands kyst i hele dens lengde. Noen dager senere ble Estlands utenriksminister kalt til Moskva. Russerne forlangte en vennskaps- og militærpakt med Estland. Denne skulle blant annet gi russerne rett til å anlegge marine- og flybaser på Estlands territorium. Estlenderne kunne ikke motstå presset, og avtalen ble undertegnet 1. oktober. Dagen etter førte et ekstrapog den sovjetiske armekommisjon til landet. Estland var fanget i Stalins garn. Året etter besluttet en nyvalgt riksdag i nærvær av russiske soldater at Estland skulle søke om medlemskap i Sovjet-Samveldet.

Etter at ORP "Orzel" kom til Storbritannia deltok den i flere patruljeoppdrag langs

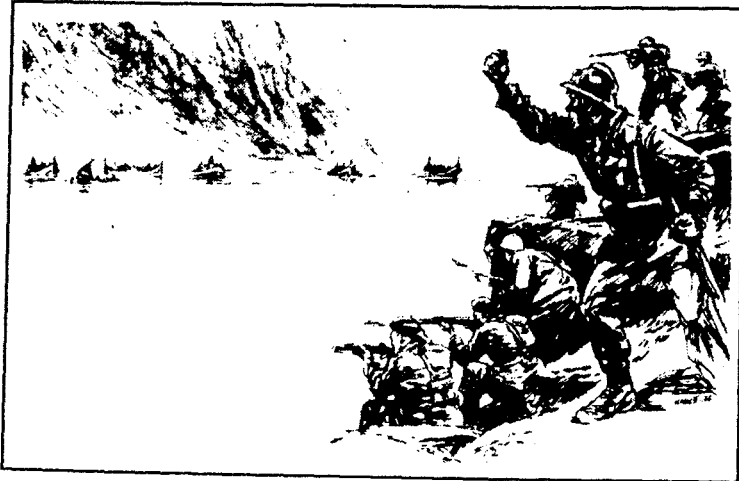


Ubåten ORP "Orzel". Polsk merke fra 1970.

den 3. april. Klokken 0945 den 8. april fikk den øye på et handelsskip som lå høyt på sjøen, og som ikke førte noe flagg. Klokken 1100 var ubåten kommet så nær at den kunne lese skipets navn; "Rio de Janeiro" av Hamburg. Klokken 1110 gikk ORP "Orzel" opp i overflatestilling og klargjorde for å borde skipet. Det ble signalisert at "Rio de Janeiro" skulle legge bi og sende en båt over med skipets papirer. Skipet sakk av, men noen båt ble ikke låret. Det ble så skutt varselskudd fra ubåten. Klokken 1120 signaliserte den at mannskapet måtte forlate skipet innen 15 minutter. Ombord i "Rio de Janeiro" ble nå en av båtene låret, men mer skjedde ikke. Klokken 1130 signaliserte ORP "Orzel" at skipet ville bli torpedert om fem minutter. Etter at første torpedo hadde nådd målet ble flere båter satt på vannet fra det tyske skipet. For å gi tyskerne tid til å komme bort fra skipet sirklet ubåten under vannet en tid før torpedo nummer to ble avfyrt. Også den traff målet og "Rio de Janeiro" gikk ned.

ORP "Orzel" fortsatte sin patruljering langs norskekysten til den forsvant sporløst under ett av sine mang- tokt mellom Norge og Skottland. Den skulle ha vendt tilbake til basen 8. juni 1940, men returnerte aldri. Trolig hadde den gått på en mine. 60 mann fulgte den i dypet.

norskekysten. Om selve senkingen av "Rio de Janeiro" har skipssjefen, orlogskaptein Grudzinski, gitt en nøyaktig og presis beskrivelse i sin rapport. ORP "Orzel" hadde lagt ut på sitt femte patruljeoppdrag



*Polske soldater forfølger tyskere som flykter i robåter over Beisfjordenden 28. mai 1940. Tegning av Andreas Hauge.*



Foregående side: Den polske billedkunstneren Jozef Natanson byttet ut pensel med gevær og deltok som soldat i Podhalejegerbrigaden ved Narvik. Høsten 1940 illustrerte han boken "Narvik" som ble utgitt i London. Her er hans inntrykk fra den polske bataljonens marsj gjennom snøen fra Bogen til Bjerkvik 12-13 mai 1940.



Den polske brigadesjefen ved Narvik, general Bohusz-Szyszko. Tegning av Andreas Hauge.

Den polske militære innsatsen under krigshandlingene i Norge har ikke fått den plass i norsk og vestlig etterkrigslitteratur som den fortjener. Av flere samtidige beretninger fremgår at de polske avdelinger var de tapreste av dem som kom oss til hjelp.

En norsk offiser skrev i 1940 at de polske soldater ved Narvik hørte til de best og mest disiplinerte han hadde sett. Han la til at han visste at generalene Ruge og Fleischer var av samme mening.

En annen fremtredende norsk offiser skrev i en rapport at det var et polsk kompani som hadde de største prosentvise tap under kampene i Nord-Norge, større enn noen alliert eller norsk avdeling.

De store ofre som den polske nasjon ytte for Europas frigjøring, fortjener en langt bredere plass i etterkrigstiden historieverker.

\*\*\*

## De norsk-amerikanske frimerker fra 1925.

Av Øyvind T. Gulliksen

I juni i 1925 samla norsk-amerikanere seg til ei storstilt minnefeiring for den første norske utvandringa til USA. I oktober 1825 hadde et følge med folk fra Stavangerkanten seilt med sloopen "Restaurationen" inn til New York. Det markerte begynnelsen på den store norske utvandringa til USA på 1800-tallet. Minnefesten i 1925 foregikk i dagene 6.-9. juni på utstillingsplassen mellom St. Paul og Minneapolis. Sjølvste president Coolidge kom for å være med på festen. Og det amerikanske postvesen ga ut frimerker for å markere jubileet.

I amerikansk nasjonal målestokk er det merkelig at dette hundreårs-jubileet i Minneapolis skulle få så stor oppmerksomhet at det blei utgitt frimerker for å markere festen. Til og med to merker. Mange andre folkegrupper hadde større tyngde i det amerikanske samfunnet uten at det hadde blitt vist samme ære.

Det har vært antyda at det må ha vært Minnesota-politikere i hovedstaden som har sørga for å presse fram denne frimerke-utgivelsen. Coolidges utenriksminister Frank B. Kellog, var fra Minnesota, men han hadde neppe noe med dette å gjøre. Festen Minneapolis/St. Paul var det Fellesrådet for de norske bygdelaga i Amerika som sto for, og de hadde liten storpolitisk innverknad. Søknaden om å få utgitt et frimerke til hundreårsfesten må likevel ha kommet fra festkomiteen, og den kan ha brukt norsk-amerikanske politikere både i staten og i hovedstaden for å fremme saken. I alle fall blei det tidlig på året 1925 vedtatt i Senatet i Washington D.C. å be postdirektøren gi ut et frimerke i anledning av minnefesten.

På et eller annet tidspunkt mellom dagen da vedtaket om frimerket blei fatta i Senatet og utgivelsesdagen, blei det bestemt at det skulle komme to merker, ikke bare ett slik planen var da den gikk fra Senatet. Hvordan dette er skjedd er ikke sikkert (se Bowers artikkel). Resultatet var i alle fall at denne hundreårsfesten blei markert i frimerkehistoria på en langt mere ettertrykkelig måte enn det som først var planlagt.

I sitt vedtak om å lage et norsk-amerikansk frimerke brukte Senatet argumentet om at hundreårsfesten i Minnesota ville samle "Norsemen" fra heile USA. Det er ikke godt å si hvorfor ordet "Norse" og "Norsemen" blei brukt i stedet for det meir vanlige "Norwegian". Kanskje var det for å gi festen og markeringa av den på frimerke en noe større appell? I engelsk språkbruk står ordet "Norse" ofte for heile det skandinaviske området. Ordet er også brukt øverst på sjøve frimerka. Der står det "Norse-American", til tross for at dette tydelig gjaldt feiring av en spesiell

## MER OM FRIMERKER OG KAMPENE I NORD-NORGE 1940

av Bjørn Bratbak

I de to forrige numrene av Frimerke Forum ble noen av frimerkene med tilknytning til kamphandlingene i Nord-Norge i 1940 omtalt. Merket som Marshalløyene ga ut 9. april 1990 ble ikke nevnt, selv om det i Norsk Filatelistisk Tidsskrift nr. 6/1990 er opplyst at merket har motiv fra kampene i Narvik. Denne opplysningen må åpenbart være feil. Merket viser blant annet en tysk stridsvogn, men hverken tyskerne eller andre benyttet tyske stridsvogner under feltoget i Nord-Norge i 1940.



Merket fra Marshalløyene inngår i en serie merker med motiv fra den andre verdenskrigen. Merket med motivet fra Norge og teksten "Invasion of Norway 1940", ble utgitt i et par hvor det andre merket har motiv fra invasjonen i Danmark. Merkene produseres av det amerikanske "Unicover Corporation" og er tegnet av den britiske designer Brian Sanders. Motivet på det "norske" merket gjengir ikke noe bestemt sted eller bestemt hendelse fra krigshandlingene i 1940. Brian Sanders har ved fritt valg satt flere motiver sammen til en scene som skal symbolisere krigshandlingene i Norge i sin alminnelighet. Merket viser et brennende hus i et norsk landskap. En tysk stridsvogn med tyske tropper bak, er under fremrykning. To norske soldater ligger bak en fjellknaus klar til å åpne ild. Den konstruerte scenen gir et godt bilde på hvorledes en trefning mellom nordmenn og tyskere kunne ha artet seg et sted på Østlandet. Tegneren har lagt vinn på at alle detaljer ved tegningen skal være korrekte. Soldaten har derfor Krag-Jørgensen gevær, og uniformene er gjort så riktige som vel mulig. En liten detalj viser at merket er tegnet av en utlending. Det oppslåtte baksiktet på geværet tilhører den danske utgaven av Krag-Jørgensen geværet, og slike har ikke vært i bruk i den norske hæren.



Invasion of Norway  
April 9, 1940

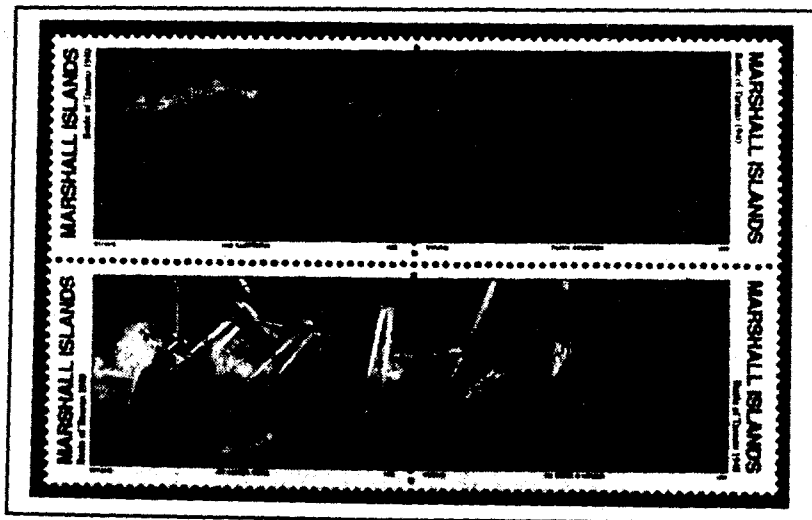
Brian Sanders har en allsidig bakgrunn som illustrasjonstegner. I tillegg har han militær erfaring fra sin tjeneste med 45. Cdo Royal Marines i Midt-Østen, og til og med et kortere treningsopphold i Norge. Han står bak flere av merkene som er utgitt av Marshalløyene i serien "World War II", men han har også stått for britiske frimerkeutgaver, samt et merke utgitt av postverket på Guernsey. Av hans britiske merker kan nevnes "Royal Air Force veteraner 1986", "Ungdomsorganisasjoner 1982", "Fiskerier 1981" og "150-års politijubileum 1979". Han har også medvirket i utformingen av serien "50-års jubileum British Council 1984". Fra Guernsey er det serien "Sir Edmund Andros fra 1987" som skriver seg fra Brian Sanders hånd.

I forbindelse med omtalen av Marshalløyenes "norske" merke i Norsk Filatelistisk Tidsskrift nr. 6/1990, er det også gjengitt en konvolutt med det "norsk-danske" frimerkeparet. Her kan man på nederste kant av frimerkearket lese et sitat fra en uttalelse som oppgis å skrive seg fra Haakon VII i april 1940:

All civilization seems to have come to an end. I cannot understand how such terrible things can happen.

Sitatet er hentet fra Robert Wernich's bok "Blitzkrieg" i Time-Life's serie World War





Firblokk fra Marshalløyene. Flytyper i bruk ved Narvik 1940.

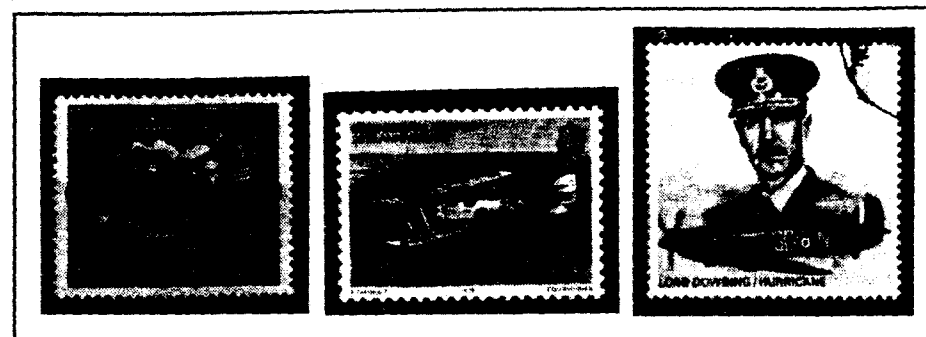
II, som kom ut i New York 1976. Det er tvilsomt om kong Haakon VII virkelig har ordlagt seg slik. Sitatet er da også utelatt fra den norske oversettelsen av "Blitzkrieg" fra 1979.

I Marshalløyenes World War II serie, ble det i 1990 utgitt to firblokker tegnet av Brian Sanders. På blokken til minne om "Battle of Britain 1940", finner vi det britiske flyet



Flytyper i bruk under felttoget i Nord-Norge 1940

Hawker Hurricane MK I og det tyske Junkers Ju 87, som var i bruk under kampene i Nord-Norge i 1940. Junkers 87 finnes også på merket "Invasjon of Denmark" fra Marshalløyene. På firblokken "Battle of Taranto 1940", finnes flyet Fairey Swordfish, som engelskmennene benyttet seg av i Nord-Norge i 1940.

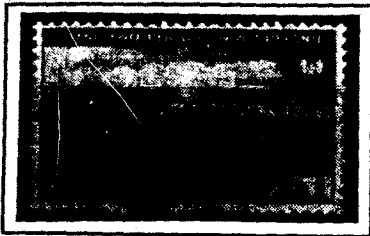


Flere av de mange flytypene som var i bruk under felttoget i Nord-Norge 1940, er gjengitt på frimerker fra forskjellige land, og vil kunne være et høvelig temaområde for den som ønsker å kombinere interesse for fly- eller krigshistorie med frimerkesamling. Her kan nevnes Arado AR 196 (Tyskland 1944), Condor FW 200 (Tyskland 1944 og Danmark 1943), Junkers 52 (Sverige 1936 og 1972 og Vest Berlin 1979), Tiger Moth (Jersey 1979), Heinkel 111 (England 1965) og Hawker Hurricane (England 1986), men det finnes mange flere. Blant annet gav den polske eksilregjeringen i London i 1941 ut en serie med frimerker med motiv fra den polske frihetskampen. På merket med verdien Zl. 1 gjengis en scene fra polske luftstridskrefter på flyplass i Storbritannia, heriblant to Hawker Hurricane fly. Fire av merkene i denne serien ble etter polakkenes berømmelige angrep og seier ved Monte Cassino i Italia utgitt med overtrykket "Monte Cassino 18.V.1944".

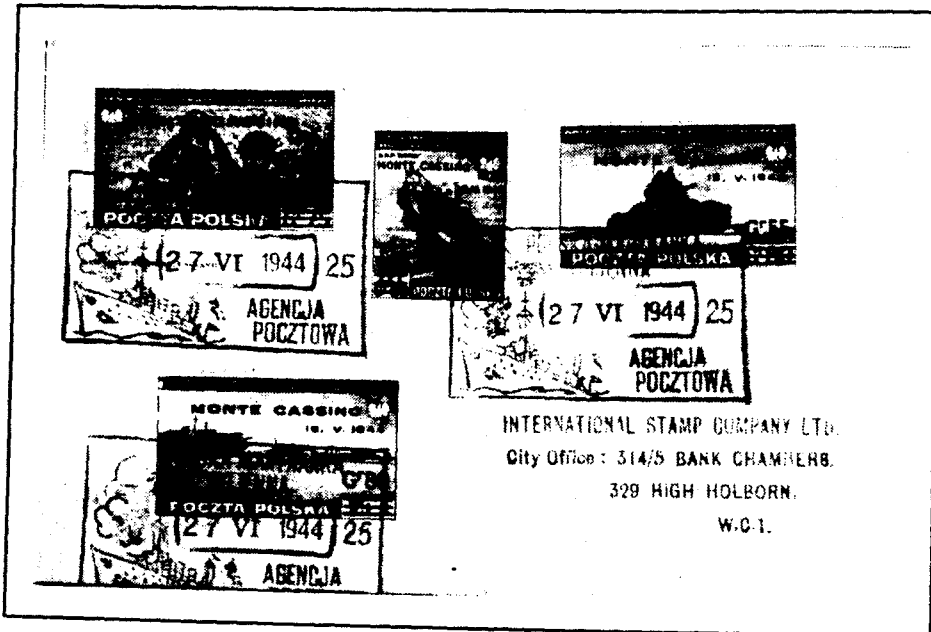
Merkene fikk også overtrykket nye verdier. Merket med de to Hawker Hurricane flyene fikk verdien Gr. 80.

I 1990 ble det i Polen utgitt et 1500 Zl-merke til minne om "Battle of Britain" i 1940. Merket viser en Hawker Hurricane og emblemet til den polske 303 Skvadronen i RAF. Emblemet hadde også vært i bruk i det polske førkrigsflyvåpenet. I luftslaget om Storbritannia deltok polakkenes med 81 jagerpiloter i RAF, og i tillegg to rene polske jagerflyskvadroner. Under luftkampene utgjorde de polske pilotene til tider så mye som 10% av det totale antall piloter i luften. Det sto polakker bak en sjettedel av de nedskutte tyske fly.





Merket viser flyene på en base i England.



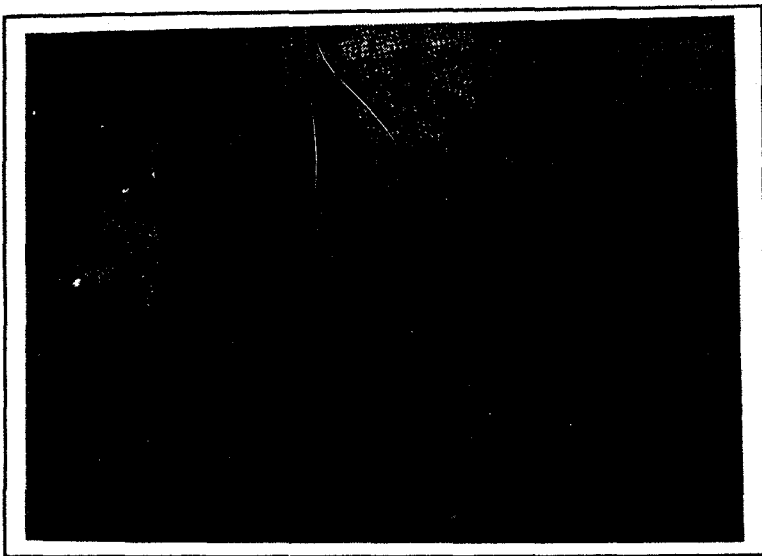
Konvolutt med "MONTE CASSINO 18.V.1944" merkene.

### Flyene på Hartvigvann

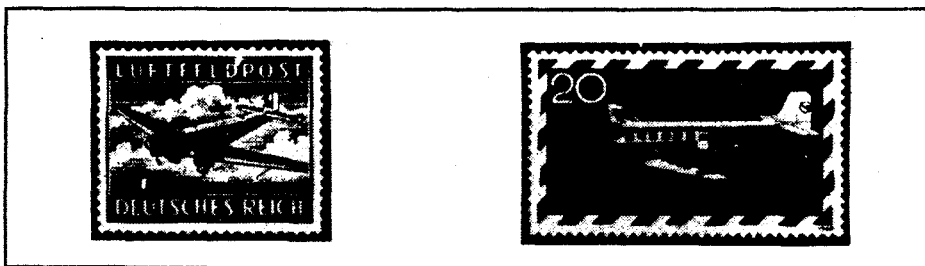
Om kvelden 13. april 1940 landet 11 tyske transportfly av typen Junkers 52 på det islagte Hartvigvann i nærheten av Elvegårdsmoen, nord for Narvik. Flyene var lastet med artilleri som trengtes sårt til de utsatte tyske styrkene i Ofoten. På grunn av dyp snøsørpe på isen, og manglende drivstoff, ble de 11 flyene stående der til neste dag. Da ble de oppdaget av norske flyvere fra Bardufoss som var ute på oppdrag med sine Fokkere. Utover dagen utførte nordmennene flere bombetokter mot de tyske flyene på isen. Bombingen ble utført med fem Fokkere som tok av fra Rundhaug i Målselv. Hvert



Situasjonen på Hartvigvann 14. april 1940. Norske Fokkere angriper.  
Tegning av Andreas Hauge.



Jule og nyttårskort med akvarellen "Polish fighter pilots" av den polske kunstneren A. Horowicz. Han hadde deltatt i den polske brigadens kamper ved Narvik og det var en av hans tegninger som ble benyttet til det polske Narvik-frimerket fra 1943. (Se Frimerke Forum 4/1990).



Tyske Junkers

fly bragte med seg tre 50 kgs bomber. Dagen etter deltok 9 britiske Fairey Swordfish fly fra hangarskipet HMS "Furious" i bombingene mot Hartvigvann. Nordmennene fortsatte bombingene den 16. april. Etter dette var det klart at de tyske flyene ikke ville komme på vingene mer. Bare ett klarte å lette, men måtte senere nødlande i Vallsta i Sverige. 10 av flyene ble stående på Hartvigvann til isen gikk opp og de sank til bunns. De tyske flybesetningene ble transportert med Ofotbanen til det nøytrale Sverige, og derfra lot svenskene dem få reise videre til Tyskland. Dit ankom de 24. april 1940.

I 1983 hevet Forsvaret ett av de sunke Junkers 52 flyene. Dette ble plassert på Forsvarsmuseets flysamlings på Gardermoen. Tre år senere ble ytterligere fire fly hevet.

To av disse fikk tyskerne overta, ett befinner seg på Krigsminnemuseet i Narvik hvor det skal restaureres og stilles ut sammen med andre gjenstander fra kampene i 1940.

I Krigsminnemuseet i Narvik finnes en fortegnelse over de forskjellige flytyper som var i bruk under kamphandlingene ved Narvik. Oversikten kan være en god hjelp for den som vil bygge opp en temasamling rundt felttoget i Nord-Norge 1940.

Norske fly:

Heinkel HE 115  
Fokker C.V.E. & C.V.D.  
Tiger Moth

Britiske fly:

Fairey Seafox  
Hawker Hurricane  
Blackburn Skua  
Gloster Gladiator  
Short Sunderland  
Supermarin Walrus  
Fairey Swordfish

Tyske fly:

Junkers JU 88  
Heinkel HE 111  
Dornier DO 24  
Messerschmidt BF 110  
Arado AR 196  
FW 200 Condor  
Dornier DO 17P  
Junkers JU 52  
Junkers JU 87  
FT 156 Storch  
Heinkel HE 115  
Dornier DO 26

**Taggingsvariant av NK 1027**



I spalta "Frimerkemarkedet" i siste utgåve av Frimerkeposten kåserer Kjell Germeten under tittelen: ØRF! Brann i koret! Sår på haken! Uten haleror! litt om temaet varianter. Interessant stoff som også gjev næring til følgende tankar:

Svært mange av oss filatelistar kjem frå tid til anna over objekt der spørsmålet naturleg melder seg. Er dette ein variant eller er det ikkje? Det er ikkje spesifisert under variantillustrasjonane i Norgeskatalogen, ei heller i den analoge lista frå A til Å. Kvar skal ein då søkje informasjon? Eit medlem i

klubben vår synt meg for noka tid sidan dette merke av NK 1027 med tydeleg taggingsfeil. Slik som feilen er må jo tagginga gå att i alle merke i loddrett line. Sannsynlegvis er det raden heilt til venstre i arket.

Ekspertane ein har snakka med kjenner ikkje til varianten, men den lukkelege eigar vantar ikkje bod.

Korleis er det med lesarar av Frimerke Forum, har dei støytt på denne utgåva? I så tilfelle kunne det vore interessant å få det registrert.

Med helsing. Helge Sæthre, Alverstraumen, 5102 Alversund.